

A nagybányai és a felsőbányai bányaiskola története

RÉTHY KÁROLY

A világ első bányaiskoláját 1557-ben a bolíviai *Potosiban* létesítették. *III. Károly* magyar király uralkodása idején (1711-1740) a bécsi udvari kamara határozata alapján az érchegységi *Joachimsthalban* (ma *Jáchymov, Csehország*) montanisztikai szakemberképzés céljából 1716-ban létrejött az első ún. „*gyakorlati bányaiskola*”. Ennek mintájára középfokú képzést nyújtó bányaiskola nyílt 1725-ben a *Selmecbánya* melletti *Szélaknán* és 1729-ben a bánsági *Oraovicán*. A selmecbányai kétéves bányaiskola először csak közép-fokú bányászati és kohászati képzést nyújtott, amely 1735-ben *Bergschule* néven „*Bányatisztképző Intézet*”-té alakult. Az 1747-ben *Szomolnokon* nyílt kétéves bányaiskolának is a szakemberképzés volt a feladata. Az 1762. október 22-én kelt *Systema* című leiratában *Mária Terézia* (ur. 1740-1780) megerősítette az udvari kamara azon döntését, hogy a selmecbányai bányászati-kohászati tanintézetet akadémia rangra emeli. A tanintézet fokozatos bővítése után 1770-ben jött létre a selmecbányai „*Academia Montanistica*”, vagyis „*Felsőfokú Bányatisztképző Intézet*”, amely *Európa* egyik meghatározó felsőfokú bányászati-kohászati tanintézete lett, ahol később erdészsképzés is folyt. A későbbiekben *Nagyágon* létesítettek „*Nagy-Ager Bergschule*” néven német nyelvű alsóbb bányaiskolát 1836-ban (Téglás G.), ami 1873-tól hároméves magyar nyelvű altisztképző iskola lett. *Ferenc József* császár 1849-es rendeletére 1851-ben *Příbramban* nyílt állami, 1860-ban pedig *Kaufmann Camilló* bányaigazgató jóvoltából *Dobsinán* nyílt magán bányaiskola.

1861-ben a galíciai *Wieliczka*n, amely 1846-tól az *Osztrák Birodalom* része volt, majd 1865-ben az ausztriai *Leobenben* nyílt közép fokú bányaiskola, ami 1904-től *Montanuniversität* (Bánya- és Kohómérnöki Egyetem) lett.

Miután az 1862. március 15-i császári rendelettel a *Partium* területe végleg elszakadt *Erdélytől*, 1864-ben *Nagybányán* is bányászati és kohászati altisztképző iskola „*Berg- und Hütten-Schule*” létesült, amiről az „*Österreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen*” 1864. április 4-én tudósított először. Az intézmény *Szakmáry Samu* (1808-1883) miniszteri tanácsos, nagybányai bányakerületi igazgató vezetése mellett és az itteni, jól képzett szakemberek – köztük *ófalvi Kosztká János* (1810-1881), *Peck József* (1826-1904), *Hüllt József* (1831-1909), *Breuer (Bercsey) Lajos* (1809-1884) és *Kiss Ferenc* (1810-1881) – aktív hozzájárulásával 1873-ig működött. Az iskolában az oktatás nyelve a németről fokozatosan a magyar lett. *Andreics János* (1858-1930) miniszteri tanácsos szerint is az 1867-es osztrák-magyar kiegyezést követően *Magyarország* területén az altisztképző bányaiskolákban már mindenütt magyar nyelven folyt az oktatás.

A felsőbányai bányaiskola épülete a 20. sz. elején. (Képeslap-részlet)

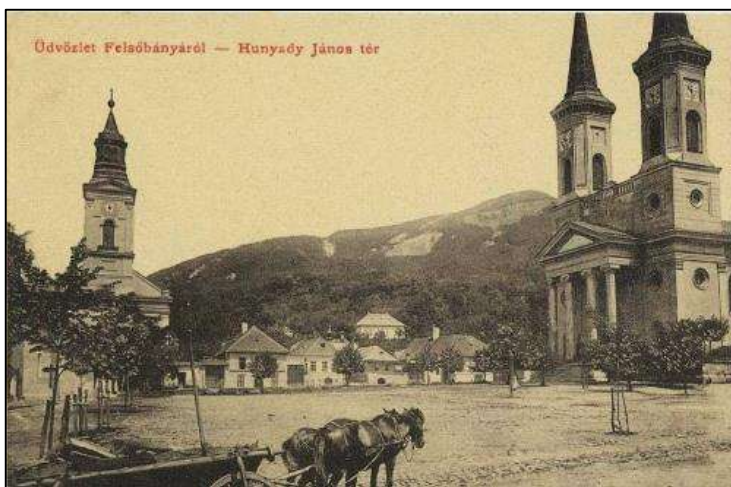
Miután *Eötvös József* (1813-1871) vallás- és közoktatásügyi miniszter bevezette az 1868/38. sz. népoktatási törvényt, majd létrejött az 1872/8. sz. ipartörvény is, 1873-ban a magyarhoni bányaiskolai szakképzés színvonalának emelése céljából a pénzügyminisztérium 1872-es 26076/1276 sz. rendelete alapján *Felsőbányán* három állandó tanárral egy teljesen magyar nyelvű bányaiskola felállítására került sor, amelynek bánya- és kohóaltisztek képzése volt a célja. A nagybányai kerületi bányaiskolai igazgatóság a *Bányászati és Kohászati Lapok* 1873. júliusi és szeptemberi számában az intézmény tanári állásaira pályázatot hirdetett, amely szerint a jelentkezéshez szükséges: „*az elvégzett tanulmányok, a tanári pályán ne-tán szerzett tapasztalatok, úgyszintén a bánya és kohász szakokban elsajátított gyakorlati kiképzés és a magyar nyelv tökéletes bírása hitelesen igazolandó*”. Az októberi számban pedig leírták, hogy a képzés folyamán milyen tantárgyak lesznek, és a jelentkező diákoknak mely feltételeknek kell megfelelniük. A *Magyar Hivatalnokok Lapja* 1873. évi 43. (október 26.) száma már azt írta: „*Lengyel Endre, Szokol Pál és Tomasovszky Imre lettek kinevezve a felsőbányai bányaiskolához rendes tanárokká*”.

A felsőbányai főtér nyugati sarkán álló, barokk stílusban épült *Magyar Királyi Bányaiskolából* (lásd az előző oldalon levő képet!) a kincstári bányák és kohók, valamint a környéken található sok-sok magán bányavállalat számára 1919-ig jól képzett és megbízható bánya- és kohóaltisztek képzése folyt. Ennek felügyeleti jogát a magyar pénzügyminisztérium gyakorolta. A bányaiskolák állapotáról *Andreics János* 1915-ben azt írta: „*a bányásziskola közvetlen vezetője annak igazgatója, főhatósága a kir. bányahivatal, és Felsőbányán a tanulók kiképzésével két tanár és egy orvos foglalkozik*”. A felsőbányai bányaiskola első igazgatója 1873 és 1876 között valószínűleg a *Selmecebányán* 1843-ban végzett *Lengyel Endre* (?-1903) bánya- és kohómérnök volt, aki 1853 és 1873 között *Fernezelyen*, *Felsőbányán* és *Nagybányán* volt kohóellenőr és ércpróbázó. 1876-tól a *Selmecebányán* 1870-ben végzett és a *Kolozsvári M. Kir. Tudományegyetemen Koch Antal* (1843-1927) geológus professzor-nál ásványtanból doktorált *Szokol Pál* (1848-1936) lett 1873-tól a

felsőbányai bányaiskola meghatározó tanára és 1876-tól 1919-ig a vezetője. Mint írták: „*a felsőbányai bányaiskolát 1874-től 1895-ig 3 éves képzés után, 124 bányász szakot (101 ösztöndíjas és 23 magán tanuló), valamint 44 kohász szakot végzett személy hagyta el*”. A szaktanárokon kívül tanítók is foglalkoztak az iskola hallgatóival, akik mint egy 1889-ben kelt „*Bányaiskolai vég-zési bizonyítvány*” igazolja, számvitelt, fogalmazást, rajzot, szép- és helyesírást stb. tanítottak. Felsőbányán a bányaiskola 1911-ben 36 hallgatóval működött, s miután a kohászati szaktanfolyam megszűnt, a tanulók csak bányászati szakban nyertek képzést (BKL. 1913, A Bánya 1915). A jól képzett és mindenki által tisztelt *Szokol Pál* bányamérnök és geológus, igazgató mellett 1919-ig a felsőbányai bányaiskola tanárai között található volt még: 1873-tól 1876-ig az említett *Lengyel Endre*, 1873 és 1898 között *id. Toma-sovszky Imre* (1839-1916), 1876-tól 1890-ig *Woditska Antal*, aki 1873 és 1876 között a selmeci akadémia tanársegéde volt, s 1890-től 1897-ig *Jó Antal* néven szerepelt. *Jó (1890-ig Woditska) Antal* (szül. 1851-ben) 1915. február 14-én hunyt el *Felsőbányán*. 1897-től 1908-ig *Orbán Károly* (1874-1931) és az Arany Érdemkereszttel 1900-ban kitüntetett *dr. Kádár Antal* (1855-1926) bányafőorvos, egészségtanár (1905-1918), 1919-ben *dr. Tóth Gábor* bányaorvos is itt tanított. 1908-ban *Orbán Károly Marosújvárra* történt áthelyezése után a helyére ideiglenesen *Spitzer Fülöpöt*, majd *Paternák Sándor* (1865-1926) aranyidkai bányamérnököt nevezték ki, akit utána *Kapnikbányára* irányították át (*Felsőbányai Hírlap*, 1908). 1908-tól 1915-ig *Gerő Gyula* (1877-1943 után) – aki 1915-től *Hodrusbányán* volt főmérnök –, 1915-től 1919-ig *Bergfest Árpád* (1883-1964) bányamérnök tanított még a felsőbányai bányaiskolában, aki 1945 után (1951-ig?) a *Selmecbányai Bányászati és Erdészeti Technikum* óraadó tanára volt. Mint a *Felsőbányai Hírlap* írta: „*Dr. Kádár Antal főorvosnak köszönhető, hogy a felsőbányai bányaiskolában a rögtöni segélynyújtás és egészségtan tanszékét rendszeresítették*”.

Miután a bányaiskola *Felsőbányáról* 1919-ben *Nagybányára* költözött, 1931-ig *Jánk József* néven a *Selmecbányán* 1893-ban végzett *Jánk József Sándor*, vagyis *Alexandru Iancu* (1874-1963), s

1931 után *Ioan Lăzărescu* (1907-1981 után) bányakerületi igazgatók irányítása mellett – akik a bányaiskola igazgatói funkcióját is betöltötték –, román nyelvű bánya- és fémipari képzés folyt. Mint írták, az iskolában a tananyagot a kerületi igazgatóságon és a nagybányai bányáknál, üzemeknél dolgozó mérnökök adták le. Például *Alexandru Iancu* kerületi igazgató fizikát és metallurgiát tanított (1919-1931). Ebből az időből *Constantin Mircea* és *Adrian Onciu* vegyészmérnök (1928-1929), 1929-35-ből *Traian Ștefănescu* és *Gheorghe Lenghel* (1902-?) bányamérnök nevét említik még a források. Az iskola 1929-ben egy új, kétemeletes épületbe költözött. 1937-től *Școala de Conducători Tehnici Minier* néven működött az intézmény, amelyben bánya, kémiai és fémipari vezető technikusképzést folytattak. 1938-ban *Nagybányán* került nyomdá-ba a „*Regulamentul pentru funcționarea școlilor miniere din țară – Az ország [Románia] bányaiskoláinak működési szabályzata*”. A bányász szakemberek románnyelvű képzése 1940-től már *Brádon* folytatódott, ahol az *Erdélyi-érchegység* bányái számára román nyelven képeztek bányászati és kohászati szakembereket.

Felsőbánya főtere a 20. század elején. (Képeslap.)

A második bécsi döntést (1940) követően, az iparügyi miniszter 107.797/1942 számú rendelete alapján *Pécsről a Péch Antal Bánya-, Kohó- és Mélyfúró-ipari Középiskolát Nagybányára* helyezték át, melynek ünnepélyes megnyitóját 1943. március 27-én tartották. Az ünnepség után *dr. Boda Antal* (1894-1957) bánya-mérnöknek, a bányaiskola igazgatójának vezetésével – aki 1930-tól a pécsi bányaiskola igazgatója volt – a résztvevők megtekintették az iskola épületét, amit a románok kezdtek el építeni és a magyarok fejeztek be. Bejárták az iskola könyvtárát, gyűjteményét, a laboratóriumot, a szertárt, a 102 tanuló befogadására alkalmas internátust, a konyhát és az éttermet – írta *Tenk Béla* (1912-1989), a bányaiskola tanára. A fentebb említett két szakemberen kívül a *Bánya-, Kohó- és Mélyfúró-ipari Középiskola* tanárai között találhatóak voltak még: *Markovich Pál* (1902-1962) bányamérnök, *Avas Mihály* (1916-1954) kohómérnök, aki 1949-től 1953-ig a miskolci *Gábor Áron Kohó- és Öntőipari Technikum* igazgatója volt. Továbbá itt tanított *Szentiványi Ferenc* (1907-1983) geológus, *Angyal Miksa* (1901-1961) bányamérnök, *Darányi József* főmérnök, *Kocsis József* (1919-1988) kohómérnök, *Bignio Imre* kohómérnök, *Vissy Géza* és *Kosztela Ferenc*. Óraadók voltak még: *Alföldy Zoltán* (1874-1942 után) főmérnök, bányatanácsos, *Kerekes Árpád* (1906-1981) főmérnök, *Kishegyi Géza* (1918-2002) főmérnök, *Bánky Kálmán* (1904-1978) bányamérnök, *Waldner Zoltán* kohómérnök és *Csillag József* (1904-1982).

A II. világháború végén, az 1944-ben kialakult hadi helyzet miatt, ez a jól felszerelt és korszerű bányaiskola, rövid nagybányai működése után, menekülésszerűen *Magyarországra* költözött, miközben sok páratlan értékű anyagot hagyott hátra. 1944-ben *Sopronba*, 1946-ban *Diósgyőrbe*, majd *Pécsre*, s utána egy része *Tatabányára (Felsőgallára)* került.

Nagybányán 1945 után a *Școala Medie Tehnică de Minereuri* nevű bányaiskolában a bányatechnikus-képzés újból román nyelven folyt. Ebből az időből az iskola tanárai közül *iff. Popper József* (1897-1955) bányamérnök, geológus (1948-1955), aki geológiát tanított, valamint *Band (Balogh) Mária* vegyész mérnök, tanár nevét említik. 1948-ban *Alliquander Ödön* (1914-1990) egyetemi tanár,

miniszteri tanácsos a 16.183/1948 számú átiratban kérte a nagybányai román *Bányászati Középiskolától* (*Școala Medie Teh-nică de Minereuri*) a *Nagybányán* maradt értékes magyar nyelvű anyagok (4000 kötetes könyvtár, okmányok, anyakönyvek, tablók) kiadását, amire nem kapott választ. Az iskolát 1948-ban *Brádra* költöztették, amit *Institutul de Minereuri Neferoase* néven, ötéves színesfémipari bányamérnöki intézetté alakítottak, ahol *Lupei Nestor* (1906-1998), *Manilici Vasile* (1915-1997) és *Lucca Valer* (1891-1969) geológus professzorok vezetésével 1952-ig folytatódott az oktatás. Onnan 1952-ben *Bukarestbe*, majd 1957-ben *Petrozsényba* költöztették az intézményt.

A román kormány 91. és 1434. sz. határozata alapján *Nagybányán* 1955-től a *Grupul Școlar Minier Baia Mare* nevű bányaiskolában folyt bányászati szakemberképzés, amely 1970-től a *Liceul Industrial Minier*, majd 1978-tól a *Liceul Industrial Nr. 2 Baia Mare* nevet viselte. Ezekből az évekből a bányaiskola tanárai közül: *Pașca Gh. Sever* (1929-1979), *Potop Ioan* (1940-?), 1961-től *Cudalbu Elena* (1934-?), 1965-68-ban *Moldovan Codreanu* (1929-2010) és 1972-től *Benedek Angéla* (1933-?) tanárok nevét ismerjük.

A *Kolozsvári Műszaki Intézet* (*Institutul Politehnic*), valamint *Gabrian Valer* (1926-2009), a *Nagybányai Bányászati Tröszt* igazgatója patronálásával és *Popescu Gabriel* (1925-2008) bányafőmérnök, dékán irányítása mellett 1969-től 1996-ig *Nagybányán*, az *Almérnöki Tanintézetben* (*Institut de Subingineri*) felsőbb fokú bányaiipari szakemberek képzése folyt. Ez 1974-től a *Felsőoktatási Technikai Fakultás* (*Facultatea de Învățământ Tehnic*) nevet kapta, ahol bányász és színesfémipari almérnököket képeztek. Ez a felsőoktatási tanintézet 1984-től a *Kolozsvári Műszaki Egyetem* patronálása alá került, s kormányrendelet alapján *Nagybányai Egyetem*, vagyis *Universitate Baia Mare* lett a neve. 1996-tól a *Nagybányai Északi Egyetem* (*Universitate de Nord Baia Mare*) nevet kapta, ahol az addigi *Bánya Fakultás* (*Facultatea de Mine*) *Bánya és Fémipari Fakultás* (*Facultatea de Mine și Metalurgie*) lett, majd 2002-ben *Bányászati Erőforrás és Környezeti Fakultás* (*Facultate de Resurse Minerale și Mediu*) elnevezést kapta. A nagybányai oktatási intézmény 2012-től *Nagybányai Északi Központi*

Egyetemként (Centrul Universitate de Nord Baia Mare) működik. Az utóbbi évtizedekben ilyen keretek között folyt *Nagybányán* a bányász szakemberek képzése. Nagy hiányosság, hogy a bányabezárások miatt az itt végzett hallgatók nem tudták megszerezni a szükséges gyakorlati tapasztalatokat, amire feltétlenül szükségük lett volna.

I r o d a l o m

- ANDREICS J.: A magyar bánya- és kohóaltisztekről. = *A Bánya*, 1915. 12. sz.
Felsőbányai Hírlap, 1896-1818.
- KRISZTIÁN B.: Adalékok a bányaiskola történetéhez – Trianon előtt és után. = *Deliberationes*, 2020/2. p. 169-179. (A szegedi *Gál Ferenc Tudományegyetem* folyóirata.)
- MIHALOVITS J.: *A selmeci bányászati akadémia alapítása és fejlődése 1846-ig*. Sopron, 1938. (Bányászati, kohászati és erdészeti felsőoktatásunk története 1735-1935. 2. füzet.)
- Oesterreichische Zeitschrift für Berg- und Hüttenwesen*. 1864. Nr. 14. ápr. 4., p. 112. és 1864. 16. sz., p. 128.
- Oraviczabánya története. Wikipédia
- PILISSY L.: *Középfokú öntészeti szakoktatásunk kezdete*. Budapest, 2004, p. 8-18. (Öntödei Múzeumi Füzetek 13.)
- RÉTHY K.: Születésének 160. évfordulóján emlékezünk dr. Szokol Pálra. = *Földtani Közöny*, 2008, p. 312.
- RÓNAKI L.: A magyarországi bányaiskolák. = *BKL– Bányászat*, 138. évf., 3. sz., p. 23-28.
- SZOKOL P.: *Felsőbányai m. kir. bányaiskola*. = Woditska I. (szerk.): *A nagybányai m. kir. bányaigazgatósági kerület monográfiája*. Nagybánya, 1896, p. 306-309.
- TÉGLÁS G.: Az erdélyrészi California központja. = *Hunyadi Album*, Bp., 1878, p. 27.
- TENK B.: A M. Kir. Péch Antal Bánya-, Kohó- és Mélyfűró-ipari Középsiskola új székházának megnyitó ünnepélye. = *Bányászati és Kohászati Lapok*, 1943. p. 178-179.
- TEREMTUȘ, Nic.: Învățământul minier băiămărean, între tradiție și incertitudine. = *Gazeta de Maramureș*, 2021. aug. 4.;– U. a.: O istorie ilustrată a orașului Baia Mare: 1800-1950. *Gazeta de Maramureș*, 2021. aug. 6.